

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף קב

מעשה לסתור? כלומר הברייתא סותרת את עצמה, שהיא אומרת שאם שכר את הבית מנכרי מותר לו לקחת את המזוזה כשיוצא, והיא מביאה מעשה שאחד עשה כן וקבר את אשתו ובניו.

תירוץ: ארישא: המעשה היה באחד ששכר מישראל, שעל זה אמרה הברייתא ברישא שלא יטלנה בידו ויצא.

*

למדנו במשנתנו - הזבל של בעל הבית (= המשכיר), ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכירים בלבד:

שאלה: במאי עסקינן? במה מדובר? אם בחצר שהושכרה לשוכר והשוורים שייכים לשוכר, מדוע הזבל של המשכיר? ואם מדובר בחצר שאינה מושכרת לשוכר והשוורים שייכים למשכיר, א"כ זהו דבר פשוט שהזבל שייך למשכיר, ומדוע המשנה אמרה זאת?

תשובה: לא צריכא: מדובר בחצר השייכת למשכיר (ולא השכירה לשוכר), והשוורים באו לשם מהעולם (= מבחוץ, והם שייכים למישהו אחר), וסתם גללים הבעלים מפקירים אותם וא"כ קנתה אותם חצירו של המשכיר, והמשנה באה לחדש לנו שאפילו אם קדם השוכר והגביה אותם לא זכה בהם, אלא זכה בהם המשכיר.

מסייע ליה לר' יוסי ברבי חנינא: דין זה מסייע לשיטת ר' יוסי ברבי חנינא הסובר שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, ולכן קנתה לו חצירו של המשכיר את הגללים גם ללא ידיעתו.

קושיא על ר' יוסי ברבי חנינא: מיתיבי: למדנו בכרייתא - אדם שאמר 'כל המציאות שיבאו לחצרי היום, תקנה לי חצרי', לא אמר כלום. ואם כדברי ר' יוסי ברבי חנינא שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו מדוע לא אמר כלום?

תירוץ: **הנא במאי עסקינן:** הברייתא עוסקת בחצר שאינה משתמרת, ובמקרה כזה מודה ר' יוסי ברבי חנינא שחצירו לא קונה לו שלא מדעתו.

קושיא: **אי הכי אימא סיפא:** והרי בסיפא של הברייתא שם נאמר שאם יצא קול בעיר שנכנס צבי שבור לתוך שדהו, או שהנהר הציף דגים לתוך שדהו, דבריו קיימים. ואם מדובר בחצר שאינה משתמרת מה זה מועיל שיצא קול בעיר שנכנסה מציאה לתוך שדהו?

תירוץ: **כיון דיצא לו שם מציאה בעיר** אנשים פורשים ומתבדלים מהמציאה וחצירו נהיית כחצר המשתמרת, ולכן קנתה לו חצירו.

קושיא נוספת על ר' יוסי ברבי חנינא: **מיתיבי וכו' והקולט מן האויר:** דהיינו שוכר שנתן כלי באוויר תחת הפרה וקיבל את הגללים שלה בתוך הכלי, הרי הגללים של השוכר, אבל הגללים שברפת ובחצר (שלא השכירה לשוכר) שייכים למשכיר. ע"כ הברייתא. ואם כדברי ר' יוסי ברבי חנינא שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, מדוע אם נתן כלי באוויר הגללים של השוכר, והרי גם אוויר החצר שייך למשכיר?

אביי מתרץ: מדובר שהדביק את הכלי סמוך לנקביה של הפרה, ונמצא שהגללים לא הגיעו לאוויר החצר כלל.

רבא מתרץ: גם אם הוא לא הדביק את הכלי לנקביה הם שייכים לשוכר, כיון ש'אוויר שאין סופו לנוח' אינו נחשב כאילו הוא מונח שם (= הגללים שאין סופם לנוח בחצר המשכיר מחמת הכלי שקולט אותם, לא נחשבים כמונחים בקרקע החצר), ונמצא שהם מעולם לא הגיעו לחצר המשכיר ולכן קנה אותם השוכר.

קושיא: **ומי פשיטא ליה לרבא וכו':** וכי פשוט לרבא ש'אוויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי? והרי רבא הסתפק בזה! וכפי שלמדנו לעיל (דף יב.) שרבא הסתפק מה הדין באדם שהפקיר את הארנק שלו לכל הקודם לזכות בו, וזרק אותו בפתח זה של הבית והוא יצא מפתח אחר של אותו בית, האם 'אויר שאין סופו לנוח' נחשב כ'מונח' ובעל הבית זכה בארנק, או שאינו נחשב כ'מונח' ולא זכה בו בעל הבית. [ביארנו שם לעיל: רבא מסתפק לגבי דבר הנמצא באוויר ואין סופו לנוח באותו מקום שהוא נמצא בו, האם הוא נחשב כאילו הוא מונח באותו מקום או לא, אם הוא נחשב למונח הרי שאנו רואים כאילו הארנק נח בקרקע ביתו של בעל הבית והוא זכה בו, ולכן אם לאחר שהוא יצא מפתח ביתו תפס אותו מישהו אחר לא זכה בו, לפי שכבר זכה בו בעל הבית. ואם הוא לא נחשב למונח הרי שבעל הבית לא זכה בו, אלא מי שתפס אותו זכה בו.]

תירוץ: **התם:** שם לגבי ארנק אין כלי שמפסיק בינו לבין האוויר, אבל כאן הכלי מפסיק בין הגללים לאוויר החצר.

למדנו בברייתא הנ"ל - **שכרפת ושכחצר הרי אלו של בעל הבית:**

קושיא: **תרת:** מדוע הברייתא אמרה גם רפת וגם חצר, והרי אם מדובר שהמשכיר לא השכיר את חצירו / את הרפת, הרי שאין הבדל בין רפת לחצר.

אבי מתרץ: כוונת הברייתא לרפת שנמצאת בחצר המושכרת לשוכר, וכל הזבל הנמצא ברפת שייך למשכיר, והחידוש הוא שהמשכיר את החצר לא השכיר את הרפת שבתוכה.

נאמר בתורה לגבי מצוות 'שילוח הקן': "כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בְּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ אֲפֹרְחִים אוֹ בְּיָצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֲפֹרְחִים אוֹ עַל הַבְּיָצִים, לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ, לְמַעַן יִטֹּב לָךְ וְהָאֲרֶכֶת יָמִים".

קושיא נוספת על ר' יוסי ברבי חנינא: **מיתיבי:** יונים שמחפשים את מזונותיהם בשדה והקן שלהם נמצא בשוכר שבחצר או שבעליית בית, אם האם רובצת על הביצים חייבים במצות 'שילוח הקן', ואסור לגזול אותם מפני דרכי שלום (= כלומר אין בזה איסור גזל מדאורייתא אלא רק מדרבנן מפני דרכי שלום, שהרי הם לא שייכים לבעל החצר מפני שהם באים מבחוץ).

ואם איתא: ואם כדברי ר' יוסי ברבי חנינא שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, מדוע חייב? והרי התורה אמרה "כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בְּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ..." ודורשים שחייב בשילוח הקן רק אם מוצא קן בדרך ולא אם הביצים שייכים לו, ואם חצירו קנתה לו את היונים הרי פטור משילוח הקן!

רבא מתרץ: משעה שיוצאת רוב הביצה הוא כבר חייב בשילוח הקן, אבל הוא קונה אותה רק לאחר שנפלה לחצירו, וכוונת הברייתא שאם רוצה לתפוס את הביצה לפני שתפול לחצירו חייב לשלח את האם.

קושיא: **אי הכי:** אם מדובר שהביצה עדיין לא נפלה לחצירו מדוע הברייתא אמרה שהם אסורות משום גזל?

תירוץ: **אָמַן:** כוונת הברייתא שיש איסור גזל מפני דרכי שלום אפילו על האם, לפי שדעתו של בעל השוכר עליהם, שהוא בטוח שהם יחזרו לשוכר שלו בערב.

תירוץ נוסף: לעולם אניצים: באמת האיסור גזל נאמר על הביצים ולא על האם, לפי שמשעה שיצאה רוב הביצה כבר דעתו של בעל השוכך עליה.

תירוץ אחר על הקושיא על ר' יוסי ברבי חנינא: והשתא: וכעת שאמר רב יהודה בשם רב שאסור לזכות בביצים כל עוד שהאם רובצת עליהם (כגון שיניח את ידו תחת האם והיא תטיל את הביצה לתוך ידו), שנאמר "שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם" ורק אח"כ "וְאֶת הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ", אפילו אם נאמר שמדובר שהביצה נפלה לתוך חצירו הוא עדיין חייב בשילוח הקן, לפי שרק כאשר הוא יכול לזכות בביצים הרי שחצירו יכולה לקנות עבורו, אבל כאשר הוא לא יכול לזכות בביצים גם חצירו לא קונה לו. וא"כ אפשר להעמיד את הברייתא במקרה שכל הביצה יצאה אבל חצירו לא קנתה לו אותה כי האם רובצת עליה ואסור לו לזכות בה, ולכן הוא חייב בשילוח הקן.

קושיא: א"ה: אם מדובר שהאם רובצת על הביצים מדוע הברייתא אמרה שזה אסור רק מפני דרכי שלום? והרי אם הגזלן שילח את האם לפני שנטל את הביצים הרי זה גזל גמור, לפי שקנתה לו חצירו, ואם הוא לקח את הביצים ולא שילח את האם הרי הוא חייב לשלח אותה מדאורייתא, ומדוע הברייתא אמרה רק שהוא עובר על איסור גזל מדרבנן מפני דרכי שלום?

תירוץ: בקטן: הברייתא עוסקת בקטן שאינו חייב בשילוח לפי שאינו חייב במצוות, ולכן יש לו רק את האיסור של מפני דרכי שלום. הגמ' שואלת מיד: וכי קטן בר דרכי שלום הוא? ומתרת: ה"ק (= הכי קאמר): כוונת הברייתא שאביו של הקטן חייב להחזיר לבעל החצר את הביצים מפני דרכי שלום.

משנה: המשכיר בית לחבירו: אם הוא השכיר לו לפי תשלום על שנה שלימה, ובאמצע השנה עיברו בית דין את השנה (בזמנם לא היה לוח קבוע כמו היום, ובית דין היו מחליטים מתי לעבר את השנה). השוכר מרויח את חודש העיבור, והוא לא צריך להוסיף כסף, כי הוא שכר לשנה שלימה והשנה הזו היא שנה מעוברת.

אבל אם הוא השכיר לו לפי תשלום על מספר חודשים, דהיינו ל-12 חודשים, ונתעברה השנה. המשכיר מרויח את חודש העיבור, ועל השוכר לשלם לו עוד חודש.

מעשה בציפורי: הסיכום שם היה מצד אחד לפי שנה שלימה ('שנים עשר זהב לשנה'), ומצד שני לפי חודש ('מדינר זהב לחדש'). ולכן, מספק הורו רבן שמעון בן גמליאל ור' יוסי שהשוכר והמשכיר יחלקו ביניהם את התשלום של חודש העיבור דהיינו שהשוכר ישלם רק חצי חודש.

גמרא: קושיא: מעשה לסתור? המשנה מביאה מעשה שהוא לכאורה סתירה למה שכתבה בתחילה. כי בתחילה היא כתבה שיש רק שתי אפשרויות, או שהשוכר מרויח את כל החודש או שהמשכיר מרויח את כל החודש. וכ'ראייה' לכך היא מביאה מעשה שבו הם חולקים חצי חצי?

תירוץ: חסורי מחסרא והכי קתני: יש חיסרון בדברי המשנה, וצריך להוסיף דין שלישי – 'ואם אמר לו בשנים עשר זהובים לשנה מדינר זהב לחדש יחלוקו', ועל כך הובא ה'מעשה בציפורי'.

הגמרא מביאה שלוש דעות של אמוראים בדין השלישי שבמשנה:

אמר רב: אם הייתי הדיין שם במעשה של ציפורי, הייתי פוסק שהחודש כולו שייך למשכיר והשוכר צריך לשלם לו.

קושיא: מאי קא משמע לן: מה רב בא לחדש? ש'תפוס לשון אחרון'. דהיינו אם אדם אומר שני לשונות סותרים, אנו מתייחסים רק ללשון האחרון שאמר. ולכן כשהסיכום היה 'שנים עשר זהובים לשנה מדינר זהב לחדש', אנו תופסים רק את הלשון האחרון דהיינו 'דינר זהב לחדש', ואם כן השכירות היא לפי חודשים ולכן על השוכר לשלם על החודש הנוסף. אך הרי רב כבר אמר זאת פעם אחרת כדלהלן, ומה החידוש כאן?

אסתירא מאה מעי: קונה ששאל את המוכר 'כמה עולה החפץ?', והמוכר ענה לו 'אסתירא מאה מעי'. והיינו שהוא ענה לו בשני לשונות סותרים. כי בתחילה הוא אמר 'אסתירא' שהוא סלע מדינה ששווה 96 מעות, ולאחר מכן אמר 'מאה מעות'. ופסק רב שעל הקונה לשלם מאה מעות. ואם המוכר אמר להיפך 'מאה מעי אסתירא', על הקונה לשלם אסתירא. כי תופסים את הלשון האחרון שאמר המוכר.

תירוץ: אי מהתם הוה אמינא פרושי קא מפרש: מהדין במוכר וקונה לא היינו יודעים שרב סובר 'תפוס לשון אחרון'. כי היינו חושבים ששם המוכר לא אמר שני לשונות שונים, אלא הוא פירש את דבריו, ולכן הולכים אחר 'הפירוש' שהוא סוף דבריו.

דהיינו, כשאמר 'אסתירא מאה מעי' הוא בעצם אמר 'אני מוכר לך בסלע גדול ששווה מאה מעות'. וכשאמר 'מאה מעי אסתירא' כוונתו לומר 'אני מוכר לך במאה מעות רעות שהן שוות כסלע רגיל' (השווה 96 מעות טובות). ולכן הוצרך רב לחדש לנו כאן בשוכר ומשכיר שאומרים 'תפוס לשון אחרון'.

ושמואל אמר: אנו מסופקים איזה לשון לתפוס. אלא שהמשנה מדברת במקרה שהמשכיר בא באמצע חודש העיבור, והוא תובע מהשוכר את הכסף. ולכן מספק אנו לא מוציאים מהשוכר כסף על החצי חודש שכבר גר בדירה, משום ש'העמד ממון על חזקתו'. ומאידך אנו לא מאפשרים לשוכר להמשיך לגור בחצי חודש הנותר, כי 'העמד קרקע על חזקת בעליה'.

אבל אם המשכיר היה בא בתחילת החודש, הוא היה מקבל תשלום על כל החודש (כי 'העמד קרקע על חזקת בעליה'). ואילו אם הוא היה בא לאחר החודש, הוא לא היה מקבל כלום והשוכר היה מרויח (כי 'העמד ממון על חזקתו').

קושיא: ומי אמר שמואל: האם שמואל סובר שלא אומרים 'תפוס לשון אחרון'? והרי רב ושמואל אמרו - האומר לחבירו 'כור (שלושים סאה) בשלושים (דינרים) אני מוכר לך', כל עוד לא משך הקונה את הסאה האחרונה מתוך השלושים לרשותו, לא נגמרה המכירה וכל אחד מהם יכול לחזור בו. משום שהמכירה היא על כל 'הכור' ביחד.

אבל אם המוכר אמר לקונה 'כור בשלשים סאה בסלע אני מוכר לך' דהיינו הוא אמר לו שני לשונות סותרים, מצד אחד 'כור בשלושים' ומצד שני 'סאה בסלע'. הדין הוא שכל סלע וסלע שהקונה מושך, הוא קונה אותו. מוכח שלדעת שמואל אומרים 'תפוס לשון אחרון'.

תירוץ: התם טעמא מאי: באמת שמואל מסתפק האם 'תפוס לשון אחרון' או לא. והסיבה ששמואל אומר שם שכל סאה וסאה שמשך הקונה לרשותו, הוא קנה אותה. בגלל שהקונה כבר תפס בה, ומספק לו מוציאים אותה מידי. וכך גם כאן, מכיון שהשוכר כבר גר בדירה בחצי מחודש העיבור, לא מוציאים את הכסף מידי.

רב נחמן אמר: הקרקע בחזקת בעליה קיימת. ולכן המשכיר מקבל את כל חודש העיבור, גם אם הוא בא בסוף החודש.

קושיא: מאי קמ"ל תפוס לשון אחרון, היינו דרב! ומה חידש רב נחמן?

תירוץ: אע"ג דאפיך מיפך: רב נחמן לא סובר ש'תפוס לשון אחרון', אלא שמספק מעמידים את הקרקע בחזקתה. ולכן אפילו אם המשכיר הפך את הלשונות, ואמר קודם כל את הלשון שהוא משכיר לפי חודש, ולאחר מכן את הלשון שהוא משכיר לפי שנה (דהיינו 'כדינר זהב לחדש משנים עשר זהובים לשנה'), בכל אופן יש כאן ספק לאיזה לשון להתייחס, ומספק על השוכר לשלם למשכיר.

*

בעו מיניה מרבי ינאי: השוכר טוען 'שילמתי את הכסף', והמשכיר טוען 'לא קבלתי כסף'. על מי להביא ראיה?

שאלה: אימת: מתי מדובר? אם מדובר בתוך זמן השכירות, כבר למדנו על כך במשנה במסכת בכורות כדלהלן. ואם מדובר לאחר זמן השכירות, גם כן למדנו במשנה שם.

מת האב בתוך שלשים יום: הנולד לו בן בכור צריך לפדותו אצל הכהן בחמש סלעים. אם מת האב בתוך שלושים יום ללידה, הבן בחזקת שלא נפדה. כי הלואי שיפרע אדם את חובו בזמנו, ולכן הבן חייב לפדות את עצמו. אלא אם כן הבן יביא ראיה שהוא נפדה.

אבל אם האב מת לאחר שלשים יום, הבן בחזקת שנפדה, כי מסתמא האב פדה אותו בזמנו. אלא אם כן אמרו השכנים "ידוע לנו שאבך לא פדה אותך כי הוא ציוה לפני מותו שיפדו אותך".

תשובה: לא צריכא: השאלה ששאלו את רבי ינאי היא על היום האחרון שבו נגמרת השכירות. המשכיר תובע מהשוכר שישלם לו והשוכר טוען שהוא כבר שילם לו את הכסף בבוקר. והספק הוא האם אדם עשוי לשלם את הכסף ביום האחרון, או רק למחרת.

אמר להו ר' יוחנן תניתוה: למדנו במשנה (לקמן דף קיא') את התשובה. 'שכיר בזמנו נשבע ונוטל' כלומר פועל ביום האחרון כשהוא מסיים את העבודה אם הוא תובע את הבעל הבית שלא שילם לו, הפועל נשבע ולוקח את הכסף.

מדברי המשנה מדוייק שדוקא בפועל העבירו רבנן את השבועה מהבעל הבית לפועל, שישבע ויטול את הכסף. והטעם, משום שבעל הבית טרוד בפועליו והוא לא שם לב שהוא שילם לפועל אחר ולא שילם לו. אבל בשוכר שהמשכיר תובע אותו שלא שילם לו, אין את החשש שהשוכר לא שם לב האם הוא שילם, ולכן השוכר נשבע ולא משלם.